

EEN EEUW KATHOLICISME EN *RERUM NOVARUM*

P. Luykx

In het navolgende wordt de vraag opgeworpen naar de invloed van de encycliek *Rerum Novarum* op de geschiedenis van de Nederlandse katholieken en via hen op de Nederlandse geschiedenis van de twintigste eeuw. Het gaat er daarbij om zowel die traditioneel hoog getaxeerde en dan meestal ook hoog gewaardeerde invloed te erkennen (I), als ook de vraag naar sommige negatieve effecten op te werpen (II), open oog te hebben voor functies van encycliek en sociale leer buiten de oplossing van de sociale kwestie (III) en voor de beperkingen van die invloed die uit de minderheidspositie van de katholieken en uit het tijdsverloop voortvloeien (IV). Dit opstel wil dus het overgeleverde, nogal triomfalistisch gekleurde beeld met enkele minder gebruikelijke vragen confronteren, zich daarbij niet tot tekst- of receptiegeschiedenis beperken, maar een bijdrage zijn tot de *Wirkungsgeschichte* van *Rerum Novarum* zoals die tien jaar geleden door Victor Conzemius is voorgesteld.¹

I

Over de positieve invloed en betekenis van de encycliek zijn tijdgenoten en onderzoekers het steeds eens geweest. Sober en doeltreffend noemde de Nijmeegse historicus L. Verberne *Rerum Novarum* eens 'het belangrijkste feit' voor de katholieke arbeidersbeweging, en als zijn indruk voegde hij eraan toe: 'in Nederland zelfs meer dan elders.'² Zou dat zo zijn - maar vergelijkend onderzoek bestaat niet - dan zouden drie omstandigheden die bijzondere invloed kunnen verklaren.

(a) De verlate industrialisatie van Nederland. Vanaf het midden van de eeuw was de industrialisatie als een taai, traag en sterk sectorgebonden proces verlopen, voordat eindelijk in de jaren negentig de 'big spurt' inzette. Deze vormde dus weliswaar geen Rostowiaanse 'take-off', eerder een fase van 'nadere, versnelde

1. V. Conzemius, 'Rerum novarum im Kontext des europäischen Katholizismus', in: A. Rauscher (ed.), *90 Jahre Rerum novarum*, Köln 1982, 11-54, in het bijzonder 45. Voor de algemene geschiedenis van het Nederlands katholicisme in de negentiende en twintigste eeuw zie het onmisbare werk van L.J. Rogier en N. de Rooy, *In vrijheid herboren, Katholiek Nederland 1853-1953*, 's-Gravenhage 1953.

2. L.G.J. Verberne, *De Nederlandse arbeidersbeweging in de negentiende eeuw*, Utrecht/Antwerpen 1959, 139.